

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ЗАЇЧЕНКО ЛІЛІЯ ІСХАКІВНА

УДК 346:796-799

**СПОРТИВНИЙ КЛУБ В СИСТЕМІ ГОСПОДАРСЬКО-ПРАВОВИХ
ВІДНОСИН**

12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право

**АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Харків – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Задихайло Дмитро Вітольдович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри господарського права.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Подцерковний Олег Петрович**, Національний університет «Одеська юридична академія», завідувач кафедри господарського права та процесу, члена-кореспондент Національної академії правових наук України;

кандидат юридичних наук, доцент **Килимник Інна Ігорівна**, Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, завідувач кафедри правового забезпечення господарської діяльності.

Захист відбудеться 22 грудня 2015 року о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.04 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська,77

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська,70.

Автореферат розіслано 19 листопада 2015 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В.Ю. Уркевич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Проведення фінальної частини чемпіонату Європи по футболу «Євро-2012» в Україні активізувало суспільну значимість спортивної проблематики, і в першу чергу в її господарсько-правовому аспекті. Адже тривалий час спортивні змагання особливо в частині розміщення реклами, залучення туристів, реалізації товарів зі спортивною атрибутикою, трансферами спортсменів-професіоналів, платних послуг спортивного та фізкультурного характеру залишалося за лаштунками офіційної економіки, перебувало і перебуває в тіні. Відтак сферу спорту можна визначити як доволі криміналізовану, а прибутки від такої діяльності прихованими від оподаткування. Отже, держава значною мірою втрачає контроль за розвитком суспільних відносин в цій сфері.

Спортивна діяльність, яка врегульована в цілому Законом України «Про фізичну культуру і спорт», не отримала повного комплексного та системного законодавчого забезпечення, а сам зазначений Закон містить чимало прогалин і в першу чергу в сфері діяльності спортивних клубів, організацій промоутерів, спортсменів-професіоналів, що у низці випадків є господарською за своєю сутністю.

Відтак одним з найактуальніших завдань юридичної науки в названій сфері є розмежування спортивної діяльності з однієї сторони – як форми самоорганізації частини населення, що об'єднана спільними спортивними інтересами, а з іншої – що має товарно-грошовий характер і тісно пов'язана із отриманням прибутків від організації і проведення масових спортивних заходів із залученням засобів масової інформації, отримання коштів від реклами, тощо.

Такий підхід вимагає вивчення спортивних відносин як об'єкту господарсько-правового регулювання, а також діяльність спортивних клубів, інших спортивних організацій як суб'єктів комерційного та некомерційного господарювання.

Проблематика діяльності суб'єктів комерційного та некомерційного господарювання, а також правового механізму формування та реалізації економічної політики держави в різних галузях національної економіки розроблялась в працях Д.В. Задихайла, В.М. Пашкова, К.С. Письменної, О.Ю. Битяка, А.В. Семенішина, В.О. Усатого. Крім того, в рамках цивільного законодавства досліджували діяльність спортивних організацій М.А. Тіхонова та М.О. Ткаліч, а в рамках адміністративного права феномен спортивного права досліджував О.А.Моргунов.

Однак проблематика комплексного господарсько-правового забезпечення діяльності саме спортивних клубів в системі господарсько-правових відносин не отримала в юридичній науці достатньої уваги. В той же час, забезпечення діяльності спортивних клубів як суб'єктів господарського права має стати одним з ключових завдань розвитку чинного законодавства в цій сфері. Особливого значення в цьому сенсі набуває проблема створення цілісного правового механізму, що об'єднав би найбільш ефективні господарсько-правові засоби регулюючого впливу держави на господарську діяльність спортивних клубів.

Тема дисертації затверджена вченою радою Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 18.03.2011 р. (протокол № 8).

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Напрямок дисертаційної роботи обрано згідно з науково-дослідницькими роботами кафедри

господарського права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах комплексної цільової програми «Правове забезпечення реалізації політики держави на пріоритетних напрямках економічного розвитку та у сфері екологічної безпеки» (номер державної реєстрації 0111U000962).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розроблення правової характеристики діяльності в сфері спортивних відносин та спортивного клубу як суб'єкта господарсько-правових відносин.

Відповідно до визначеної мети поставлено і вирішено наступні завдання:

- визначити основні підходи до правової характеристики спорту як виду суспільної діяльності;
- встановити основні форми діяльності в сфері спорту, що мають господарсько-правовий зміст;
- охарактеризувати законодавче регулювання відносин у сфері спортивної діяльності;
- визначити правову характеристику суб'єктів господарського права в спортивній діяльності;
- встановити організаційно-правові форми спортивного клубу як суб'єкта спортивного права та їх особливості;
- з'ясувати правові форми участі спортивного клубу в господарсько-правових відносинах.

Об'єктом дослідження є сукупність суспільних відносин, що виникають при здійсненні господарської діяльності спортивними клубами.

Предметом дослідження є господарсько-правове забезпечення діяльності спортивних клубів в умовах її комерціалізації.

Методи дослідження. У процесі дослідження використаний комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Так, діалектичний метод використовувався для аналізу причин виникнення проблеми комерціалізації діяльності спортивних клубів; історичний – під час аналізу розвитку системи господарських відносин у фізкультурно-оздоровчій діяльності в різні періоди; формально-логічний – для визначення понять «спортивне право», «спортивний клуб» тощо; порівняльно-правовий – для порівняння правового забезпечення діяльності спортивних клубів в Україні та в інших країнах; системно-функціональний – при дослідженні процесу здійснення спортивно-оздоровчої діяльності в Україні; формально-юридичний – при аналізі чинного законодавства щодо спортивно-оздоровчої діяльності; формально-логічний – при розробці рекомендацій в частині вдосконалення господарсько-правового інструментарію щодо забезпечення господарської діяльності в спортивних клубах.

Теоретичну основу дослідження крім вищезазначених авторів, склали роботи вітчизняних вчених-господарників, таких як: А.Г. Бобкова, О.М. Вінник, О.П. Віхров, С.М. Грудницька, В.В. Добровольська, Д.В. Задихайло, О.Р. Зельдіна, Г.Л. Знаменський, К.О. Кочергіна, І.М. Кравець, В.К. Мамутов, О.П. Подцерковний, В.А. Устименко, О.В. Шаповалова, В.С. Щербина та ін.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні теоретичних засад формування господарсько-правової політики держави в сфері законодавчого забезпечення спортивної діяльності як господарської, а спортивних клубів – як

суб'єктів господарювання.

В результаті дослідження отримані й виносяться на захист нижченаведені положення й висновки, що мають наукову новизну.

Вперше:

1. Встановлено, що відносини в сфері фізичної культури та спорту за сучасних умов є об'єктом активної комерціалізації, а відповідна діяльність за визначених у ст. 3 Господарського кодексу України умов набуває кваліфікаційних ознак комерційної або некомерційної господарської діяльності й уособлює, таким чином, процес розширення сфери господарсько-правового регулювання. Діяльність і в сфері фізичної культури, і в сфері спорту, може здійснюватися і на господарських, і на громадських засадах, що потребує розподілу законодавчого регулювання на принципово різні правові режими. В той же час чинний Закон України «Про фізичну культуру і спорт» ні концептуально, ні змістовно це завдання не вирішує, чим гальмує подальший розвиток відповідних відносин. Також визначено, що спортивна діяльність у порівнянні із фізкультурною діяльністю передбачає безпосередньо своєю метою підготовку до здійснення та, власне, здійснення спортивних досягнень в процесі змагань, що відповідно кваліфікуються та фіксуються, а тому за своїм суспільним значенням та природою передбачає суттєво більш складний та суперечливий комплекс суспільних інтересів, а відтак вимагає більш деталізованого та всебічного правового забезпечення шляхом здійснення окремої правової та законодавчої інституалізації спортивних відносин у формі спортивного права.

2. Встановлено, що комерціалізація спортивних відносин відбувається за наступними напрямками: а) комерціалізація діяльності з підготовки спортсменів до здійснення спортивних досягнень; б) комерціалізація діяльності з організації та проведення спортивних змагань, включаючи продаж прав на трансляцію та розміщення реклами; в) комерціалізація відносин участі спортсменів-професіоналів у спортивних змаганнях, включаючи їх трансфер між спортивними клубами; г) комерціалізація послуг, пов'язаних з використанням майна спортивних клубів та професійного досвіду їх персоналу для занять фізичною культурою та лікувально-медичної реабілітації з залученням широкого кола споживачів; д) систематичне отримання доходів від передачі прав на засоби індивідуалізації суб'єктів спортивної діяльності, прав оренди відповідних приміщень та обладнання тощо; е) господарська діяльність, пов'язана із власним виробництвом та реалізацією товарів спортивного та фізкультурного призначення.

3. Обґрунтовано доктринальний підхід, згідно з яким спортивний клуб може бути учасником відносин господарювання в сфері спортивної діяльності як суб'єкт господарювання, в організаційно-правовій формі підприємства унітарного або корпоративного типу, наділений спеціальною правосуб'єктністю, що має спрямовувати його діяльність безпосередньо на отримання спортсменами спортивних досягнень, а також використання майна, надання послуг та виробництво товарів спортивного призначення з метою отримання прибутку або досягнення соціальних результатів без такої мети. Встановлено, що основними організаційно-правовими формами підприємств – спортивних клубів, що оптимально забезпечують інтереси засновників, спортсменів та суспільні інтереси є: а) унітарне підприємство спортивної громадської організації; б) комунальне підприємство;

в) акціонерне товариство; г) товариство з обмеженою відповідальністю, зважаючи на що Міністерству молоді та спорту України слід розробити типові Статути спортивних клубів зазначених організаційно-правових форм юридичних осіб.

4. Доведено необхідність виключити зі ст. 21 Закону України «Про громадські об'єднання» норму, що надає право громадській організації здійснювати підприємницьку (господарську) діяльність безпосередньо, що фактично розмиває розподіл юридичних осіб на суб'єктів господарювання та негосподарюючих суб'єктів, адже це привносить у правозастосовчу діяльність суспільно небезпечну плутанину та створює умови для тіньового господарювання. Виключення цієї норми має спрямовувати громадську організацію на створення передбачених цим законом унітарних підприємств, на які і має бути покладено реалізацію господарської правосуб'єктності в сфері спортивної діяльності.

5. Запропоновано розробити нову редакцію Закону України «Про фізичну культуру і спорт», в якому необхідно передбачити: а) розподіл сфер фізичної культури, що має ціллію укріплення здоров'я та спорту як такого, що спрямований на досягнення кваліфікованих спортивних результатів в організаційній формі публічних змагань; б) інституалізацію комерційного і некомерційного господарювання в названих сферах; в) інституалізацію фізичної культури та спорту, що здійснюються на громадських засадах; г) особливості правового статусу і, зокрема, спеціальну господарську правосуб'єктність спортивного клубу, що складає обсяг його правосуб'єктності; д) перелік видів спортивних послуг та товарів, надання та виробництво яких утворюють основний зміст спеціальної господарської правосуб'єктності спортивних клубів; е) систему організаційно-господарського забезпечення спортивної діяльності, що спрямована, зокрема, на забезпечення безпеки життя і здоров'я спортсменів, масових спортивних заходів та їх глядачів-уболівальників, уніфікацію порядку фіксації спортивних досягнень; є) регламентацію відносин, функціонування системи самоврядних об'єднань спортивних організацій, що забезпечують спортивну змагальність та фіксацію спортивних досягнень; ж) порядок взаємодії з іноземними спортивними клубами та їх національними федераціями тощо.

Удосконалено положення:

1. Про те, що інтегративною метою предметної діяльності в сфері фізкультури та спорту в цілому є забезпечення здоров'я нації. Ця діяльність за правовою природою реалізується у приватноправовому та публічно-правовому форматі. Відповідно до приватних інтересів слід віднести, сферу суспільно-корисного дозвілля (фізкультурну самореалізацію, оздоровчу фізкультуру, фітнес, спортивний туризм, тощо), а до сфери публічних інтересів – здоров'я нації, її працездатність, а також особливі інтереси забезпечення відповідних фізичних спроможностей осіб для служби в органах внутрішніх справ, збройних силах, відповідну фізичну підготовку підлітків у ВНЗ тощо.

2. Про те, що сучасний стан розвитку спортивних відносин, спортивної діяльності в Україні актуалізує питання законодавчої інституалізації спортивного права як комплексної підгалузі права і законодавства. Вона має базуватися на чіткому логічно та юридично обґрунтованому та узгодженому понятійному апараті, особливо щодо таких категорій як: «спорт», «фізична культура», «спортивні

відносини», «спортивна діяльність», «некомерційна спортивна діяльність» «комерційна спортивна діяльність», «спортивний клуб», «спортивні заходи», «професійний спорт», визначити політику держави в сфері фізкультури та спорту, забезпечувати державне регулювання спортивної діяльності, де ключовим суб'єктом, що реалізує саме комерційну, господарсько-правову частину спортивних відносин має стати спортивний клуб.

Набули подальшого розвитку:

1. Пропозиції щодо форм господарсько-правової діяльності у сфері саме спорту: 1) оренда спортивних споруд та прокат спортивного інвентарю, в тому числі спортивного одягу та взуття; 2) виготовлення спортивного та допоміжного обладнання й інвентарю, його ремонтування; 3) організація та проведення оплатних спортивно-видовищних заходів; 4) організація та проведення тренувального процесу; 5) інформаційно-консультативні послуги спортивного характеру, а саме: а) консультації фахівців у сфері харчування (лікаря-дієтолога) з питань раціонального режиму харчування й вживання харчових добавок, вітамінів для споживачів послуги; б) консультації фахівців із проведення медико-відновлювальних заходів, а також тестування спортсменів; підготовку рекомендацій для споживачів програм занять, а також загальних правил з їх ефективного використання; професійну підготовку (перепідготовку) і підвищення кваліфікації в галузі спорту; в) послуги зі спортивної та медичної реабілітації; 6) розміщення реклами при проведенні спортивних заходів або щодо спортивних заходів; 7) передача прав на телерадіотрансляцію спортивних заходів.

2. Теза про те, що в межах предмета регулювання спортивного права можна виділити декілька типів правовідносин, що складаються у процесі реалізації громадянами прав на заняття спортом, формування спортивних організацій, проведення фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів, а саме правовідносини щодо: 1) створення та функціонування спортивних і фізкультурних організацій; 2) пов'язані з розробленням, запровадженням та застосуванням внутрішніх спортивних регламентів, правил та процедур; 3) здійснення державного контролю за дотриманням установлених нормативних приписів у галузі спорту та застосування встановлених санкцій; 4) реалізації фізкультури і спортивної діяльності на громадських та господарсько-правових засадах; 5) участь спортсменів у спортивних заходах і спортивних організаціях; 6) державного фінансування спортивної і фізкультурної діяльності.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені в ході дослідження наукові положення і пропозиції можуть бути використані в нормотворчій діяльності як такої, в процесі вдосконалення господарського законодавства, методологічних засад формування документів, присвячених господарському забезпеченню фізкультурно-оздоровчої діяльності, складанні відповідних програмних документів щодо розвитку такої діяльності, а також в навчально-методичній роботі, при підготовці наукових і навчальних видань, підручників, навчальних програм з курсу «Господарське право» тощо.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи доповідалися на науково-практичних конференціях та круглих столах: «Проект Інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в

інноваційній сфері» (м. Харків, 14 червня 2011 р.), «Шляхи формування національної інноваційної системи та удосконалення інноваційного законодавства» (м. Харків, 11 листопада 2011 р.), «Процеси економічної глобалізації та напрями модернізації правового господарського порядку в Україні» (м. Харків, 26 квітня 2012 р.), «Юридична осінь 2012 року» (м. Харків, 13 листопада 2012 р.), «Юридична осінь 2014 року» (м. Харків, 14 листопада 2014 р.), «Господарсько-правова політика в умовах загрози державному суверенітету України» (м. Полтава, 9 грудня 2014 р.), Науковій доповіді «Спортивний клуб в умовах комерціалізації: організаційно-правова форма» (м. Харків, 2015 р.)

Публікації. За темою дисертації підготовлено 13 наукових публікацій, з яких п'ять статей – у фахових наукових виданнях, одна стаття у зарубіжному виданні, тези шести наукових доповідей на конференціях та одній науковій доповіді.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, 2-х розділів, які включають 6 підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації – 195 сторінок, з них сторінки основного тексту – 176 сторінок. Загальна кількість використаних джерел – 136 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність проведеного дослідження, стан його наукової розробленості, предмет, об'єкт, мета та завдання; викладені методологічна і теоретична основи роботи, положення, що характеризують її наукову новизну; розкривається теоретичне і практичне значення роботи.

Розділ 1. «Правова характеристика діяльності в сфері спортивних відносин» складається з трьох підрозділів:

У підрозділі 1.1. «Спорт як вид суспільної діяльності та сфери суспільних відносин» надано загальну характеристику розвитку фізичної культури та спорту. Обґрунтовано, що інтегративною метою предметної діяльності в сфері фізкультури та спорту в цілому є забезпечення здоров'я нації. Ця діяльність за правовою природою реалізується у приватноправовому та публічно-правовому форматі. До приватних інтересів слід віднести, сферу суспільно-корисного дозвілля: фізкультурну самореалізацію, оздоровчу фізкультуру, фітнес, спортивний туризм, тощо. Звичайно, що розроблений розподіл має майнові підприємницькі інтереси, що пов'язані із провадженням діяльності в сфері надання послуг фізичної культури, а також має умовний характер, але принципово впливає на зміст правового забезпечення відносин в сфері фізичної культури та спорту. За своєю формою вони мають бути об'єднанням громадян або комерційним підприємством, що надає такі послуги. До сфери публічних інтересів по-перше, слід віднести здоров'я нації, її працездатність, а по-друге, особливі інтереси забезпечення відповідних фізичних спроможностей осіб для служби в органах внутрішніх справ, збройних силах, відповідна фізична підготовка підлітків у ВНЗ, тощо. У цьому випадку, фізичний стан визначає здатність до виконання особливих завдань. Отже, до об'єктів публічних інтересів можна віднести спеціальний вид діяльності закладів освіти, що є імперативно встановлений органами держави в публічних інтересах.

Відповідно до названого комплексу публічних та приватних інтересів в сфері фізичної культури та спорту правове регулювання цих відносин має здійснюватися

із забезпеченням необхідними правовими засобами, як приватних правовідносин, включаючи правову визначеність із суб'єктним складом, його правовим статусом та організаційно-правовими формами, так і необхідною правовою регламентацією відносин між ними, де договір надання широкого кола послуг, пов'язаних із заходами фізичної культури та досягненням спортивних результатів набуває центрального місця.

У підрозділі 1.2. «Основні форми діяльності в сфері спорту, що мають господарсько-правовий зміст» проаналізовані форми комерційної фізкультурної або фізкультурно-оздоровчої діяльності: 1) оренда фізкультурних споруд та прокат фізкультурного інвентарю, в тому числі одягу та взуття; 2) виготовлення фізкультурного та допоміжного обладнання і інвентарю, його ремонтування; 3) організація та проведення оплатної фізкультурно-розважальної діяльності; 4) організація та проведення фізкультурно-тренувального процесу в клубах фітнесу, бодібілдингу; 5) діяльність салонів для зменшення ваги тіла та схуднення, масажних салонів, в тому числі інформаційно-консультативні послуги оздоровчого характеру, а саме: а) консультації фахівців у сфері харчування (лікаря-дієтолога) з питань раціонального режиму харчування й вживання харчових добавок, вітамінів для споживачів послуги; б) консультації фахівців із проведення медико-відновлювальних заходів; в) послуги з лікувально-медичної реабілітації.

При цьому, необхідно однак розуміти, що окремі види фізкультурної діяльності, що носить підприємницькій характер може здійснюватися суб'єктами фізкультурної діяльності без мети отримання прибутку.

Обґрунтовано, що діяльність в сфері фізичної культури і в сфері спорту може здійснюватися і на господарських, і на громадських засадах, що потребує розподілу законодавчого їх регулювання на принципово різних правових режимах. В той же час чинний Закон України «Про фізичну культуру і спорт» ні концептуально, ні змістовно це завдання не вирішує, чим гальмує подальший розвиток відповідних відносин.

У підрозділі 1.3. «Законодавче регулювання відносин у сфері спортивної діяльності» обґрунтована необхідність підготовки кодифікованого документу щодо діяльності у галузі спорту, в якому інтегрувати всі чинне нині у сфері фізичної культури і спорту законодавство, чітко виділивши його основні принципи і забезпечивши баланс публічних і приватних інтересів.

Встановлено, що основні напрями розвитку законодавства про фізичну культуру та спорт як види суспільного буття можуть бути сфокусовані у таких напрямках: 1) законодавче закріплення місця і ролі державної політики в сфері фізичної культури та спорту, відповідних державних програм розвитку в галузі; 2) визначення переліку організаційно-правових форм функціонування спортивних організацій; 3) визначення правової природи різних видів спортивної діяльності в контексті розподілу її на господарську комерційну, господарську некомерційну, та діяльність, що не є господарською тощо; 4) суттєве посилення регулювання професійної спортивної діяльності.

Очевидним, на нашу думку, є те, що фізична культура та спорт є важливим та значним сегментом соціальних відносин у суспільстві. Та, незважаючи на те, що вона є предметом законодавчого регулювання, всі аспекти діяльності повинні бути

чітко відображені в структурі законодавчого забезпечення, що на нашу думку потребує прийняття Спортивного кодексу.

Розділ 2. «Спортивний клуб як суб'єкт господарсько-правових відносин» складається з трьох підрозділів:

У підрозділі 2.1. «Правова характеристика суб'єктів господарського права в спортивній діяльності» проведений аналіз господарсько-правового статусу професійних спортивних організацій, що дозволяє встановити, що професійні спортивні організації (федерації з видів спорту, спілки, асоціації, професійні спортивні клуби) мають загальні функції, як і будь-які юридичні особи. Між тим, такі суб'єкти професійних спортивних відносин, як федерації (союзи, асоціації), на відмінність від професійних спортивних клубів та інших суб'єктів спортивного права, наділені організаційно-господарською компетенцією. Більше того, зазначену організаційно-господарську компетенцію, вони набувають на підставі закону. Це пов'язано, на наш погляд, не тільки з особливостями підприємницької діяльності в області професійного спорту, а й з специфікою самих професійних спортивних відносин. Одна з основних особливостей господарсько-правового статусу професійних спортивних організацій полягає в наступному: з одного, боку, професійні спортивні організації є правовою формою здійснення господарської діяльності у сфері професійного спорту, з іншого – окремі види цих організацій, зокрема, федерації (союзи, асоціації), з видів спорту, будучи суб'єктами господарського права, виступають в якості суб'єкта організаційно-господарських повноважень щодо такої діяльності. Також, встановлено, що система професійних спортивних організацій є правовим засобом саморегулювання у сфері професійного спорту і, як наслідок, встановлена двояка правова природа цих організацій. З одного боку, це звичайні юридичні особи, як правило, некомерційні організації, а з іншого – більша частина з них виконують організаційно-господарські повноваження.

У підрозділі 2.2. «Організаційно-правова форма спортивного клубу як суб'єкта спортивного права та їх особливості» актуалізується питання про те, що основними суб'єктами спортивної діяльності мають стати спортивні клуби, що можуть бути за своєю організаційно-правовою формою господарськими товариствами, унітарними або колективними підприємствами або громадськими організаціями щодо здійснення ними комерційної діяльності, комерціалізації спортивних послуг. Окреме місце в системі суб'єктів спортивної діяльності посідає спортсмен-професіонал, який, на наш погляд, має реалізовувати свою професійну правоздатність у формі фізичної особи-підприємця. Обґрунтовано, що з точки зору організаційно-правових форм суб'єктів правовідносин, що вважаються спортивними клубами та отримують статус юридичної особи у відповідності до чинного цивільного та господарського законодавства України можна знайти цілу низку потенційно придатних варіантів.

Однак, фактична комерціалізація спортивної діяльності може забезпечуватись в результаті створення спортивних клубів у формі господарської організації, що у свою чергу може створити підприємство чи може існувати у формі особливого типу господарської організації. Підприємство, у свою чергу поділяється на комерційне підприємство, що складається із господарських товариств, з одного боку та унітарних підприємств громадських організацій, а також, на некомерційне, що може

бути комунальним некомерційним підприємством.

У підрозділі 2.3. «Правові форми участі спортивного клубу в господарсько-правових відносинах» аналізуючи діяльність сучасного спортивного клубу, зроблений висновок про превалювання в ньому приватноправових начал, що виражається в пріоритетності вирішення приватних завдань та інтересів над публічними. Мова про інше співвідношенні відповідних інтересів можна вести, мабуть, тільки у відношенні спортивних клубів, створених у формі некомерційних організацій, визнаних соціально орієнтованими, а також освітніх спортивних клубів, діяльність яких здійснюється у встановленому порядку і, передбачається статутами відповідних освітніх установ, при яких вони створюються. Мабуть, публічні інтереси повинні превалювати також у діяльності окремих видів фізкультурно-спортивних організацій, створених у формі громадських об'єднань, наділених владними повноваженнями і мають право приймати рішення, тобто є носіями організаційно - господарських повноважень. Також розглянути основні підстави необхідності розробки нової редакції Закону України «Про фізичну культуру і спорт», в якому необхідно: здійснити чіткий кваліфікаційний розподіл сфер фізичної культури як такої, що має ціллю укріплення здоров'я та спорту як такого, що спрямований на досягнення кваліфікаційних спортивних результатів в організаційній формі публічних змагань; інституціалізувати комерційне і некомерційне господарювання в названих сферах.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведені теоретичні узагальнення й вирішення наукового завдання, що полягають у розробленні правової характеристики діяльності в сфері спортивних відносин та спортивного клубу як суб'єкта господарсько-правових відносин.

За результатами проведеного дослідження викладені важливіші наукові результати, зокрема:

1. Інтегративною метою предметної діяльності в сфері фізкультури та спорту в цілому є забезпечення здоров'я нації. Ця діяльність за правовою природою реалізується у приватноправовому та публічно-правовому форматі, згідно чого до приватних інтересів слід віднести, сферу суспільно-корисного дозвілля: фізкультурну самореалізацію, оздоровчу фізкультуру, фітнес, спортивний туризм, тощо. А до сфери публічних інтересів по-перше, слід віднести здоров'я нації, її працездатність, а по-друге, особливі інтереси забезпечення відповідних фізичних спроможностей осіб для служби в органах внутрішніх справ, збройних силах, відповідна фізична підготовка підлітків у ВНЗ, тощо. У цьому випадку, фізичний стан визначає здатність до виконання особливих завдань. Отже, до об'єктів публічних інтересів можна віднести спеціальний вид діяльності закладів освіти, що є імперативно встановлений органами держави в публічних інтересах.

2. У структурі суспільних відносин, що виникають з приводу професійної спортивної діяльності, потрібно виділяти професійні спортивні відносини, які в сукупності можна визначити як систему (комплекс) суспільних відносин, що складаються між суб'єктами професійної спортивної діяльності. Дані відносини мають ряд специфічних особливостей, що дозволяють їх охарактеризувати як

особливу сферу правового регулювання. По-перше, сюди слід віднести суб'єктний склад даних відносин, що включає учасників професійної спортивної діяльності. По-друге, це спеціальні об'єкти, як безпосередньо професійної спортивної діяльності, так і нерозривно пов'язаних з нею сфер. По-третє, у зазначених відносинах має місце пряме (прийняття нормативно-правових актів, бюджетне фінансування) або опосередковане (через федерації з видів спорту, професійні спортивні клуби), опосередкована участь публічно-правових утворень.

3. Встановлено форми комерційної фізкультурної або фізкультурно-оздоровчої діяльності: 1) оренда фізкультурних споруд та прокат фізкультурного інвентарю, в тому числі одягу та взуття; 2) виготовлення фізкультурного та допоміжного обладнання і інвентарю, його ремонтування; 3) організація та проведення оплатної фізкультурно-розважальної діяльності; 4) організація та проведення фізкультурно-тренувального процесу в клубах фітнесу, бодібілдингу; 5) діяльність салонів для зменшення ваги тіла та схуднення, масажних салонів, в тому числі інформаційно-консультативні послуги оздоровчого характеру, а саме: а) консультації фахівців у сфері харчування (лікаря-дієтолога) з питань раціонального режиму харчування й вживання харчових добавок, вітамінів для споживачів послуги; б) консультації фахівців із проведення медико-відновлювальних заходів; в) послуги з лікувально-медичної реабілітації.

Необхідно однак розуміти, що окремі види фізкультурної діяльності, що носить підприємницькій характер може здійснюватися суб'єктами фізкультурної діяльності без мети отримання прибутку.

Незважаючи на те, що фізкультурна або фізкультурно-оздоровча діяльність може здійснюватися як з метою отримання прибутків так й без цієї мети, цей вид діяльності має спільну ознаку – вона не направлена на досягнення нормативних результатів та популяризацію країни у міжнародних відносинах.

4. Обґрунтовано, що законодавство, яке регулює професійні спортивні відносини, є однією з комплексних галузей законодавства. А враховуючи, що професійний спорт являє собою міжгалузеву сферу правового регулювання, можна стверджувати про доцільність єдиного правового регулювання професійних спортивних відносин в рамках правового комплексу.

5. Основні напрями розвитку законодавства про фізичну культуру та спорт як види суспільного буття можуть бути сфокусовані у таких напрямках: 1) законодавче закріплення місця і ролі державної політики в сфері фізичної культури та спорту, відповідних державних програм розвитку в галузі; 2) визначення переліку організаційно-правових форм функціонування спортивних організацій; 3) визначення правової природи різних видів спортивної діяльності в контексті розподілу її на господарську комерційну, господарську некомерційну, та діяльність, що не є господарською тощо; 4) суттєве посилення регулювання професійної спортивної діяльності.

6. Аналіз господарсько-правового статусу професійних спортивних організацій дозволяє зробити такі основні висновки: 1) професійні спортивні організації (федерації з видів спорту, спілки, асоціації, професійні спортивні клуби) мають загальні функції, як і будь-які юридичні особи. Між тим, такі суб'єкти професійних спортивних відносин, як федерації (союзи, асоціації), на відмінність від

професійних спортивних клубів та інших суб'єктів спортивного права, наділені організаційно-господарською компетенцією. Більше того, зазначену організаційно-господарську компетенцію, вони набувають на підставі закону. Це пов'язано, на наш погляд, не тільки з особливостями підприємницької діяльності в області професійного спорту, а й з специфікою самих професійних спортивних відносин; 2) одна з основних особливостей господарсько-правового статусу професійних спортивних організацій полягає в наступному: з одного, боку, професійні спортивні організації є правовою формою здійснення господарської діяльності у сфері професійного спорту, з іншого – окремі види цих організацій, зокрема, федерації (союзи, асоціації), з видів спорту, будучи суб'єктами господарського права, виступають в якості суб'єкта організаційно-господарських повноважень щодо такої діяльності; 3) встановлено, що система професійних спортивних організацій є правовим засобом саморегулювання у сфері професійного спорту і, як наслідок, встановлена двояка правова природа цих організацій. З одного боку, це звичайні юридичні особи, як правило, некомерційні організації, а з іншого – більша частина з них виконують організаційно-господарські повноваження.

7. Фізичною особою в фізкультурно-спортивній діяльності є особисто спортсмен, що спеціалізує свою діяльність в сфері певного виду спорту, а от юридичною особою – організація, що у будь-якій організаційно-правовій формі має відповідати вимогам ст. 80 Цивільного кодексу України. За своєю організаційно-правовою формою це можуть бути: громадські організації, підприємства, непідприємницькі товариства, тощо.

8. В спортивно-оздоровчій діяльності юридичні особи приватного права, створюються для досягнення мети, яка має приватний характер, для отримання прибутку та задоволення інших потреб їх засновників. В цій організаційно-правових формах можуть функціонувати, наприклад, фітнес клуби, приватні спортивні заклади та організації професійної спортивної діяльності. Важливо підкреслити, що в цілій низці випадків слід визначити такі юридичні особи, як суб'єктів господарювання.

9. Фактична комерціалізація спортивної діяльності може забезпечуватись в результаті створення спортивних клубів у формі господарської організації, що у свою чергу може створити підприємство чи може існувати у формі особливого типу господарської організації. Підприємство, у свою чергу поділяється на комерційне підприємство, що складається із господарських товариств, з одного боку та унітарних підприємств громадських організацій, а також, на некомерційне, що може бути комунальним некомерційним підприємством.

10. Функціонування спортивної громадської організації, а також унітарного комерційного підприємства, нею заснованого дозволяє доволі чітко розмежувати два різних за природою види діяльності: фізичну культуру та спорт, що спрямовані на досягнення відповідних показників здоров'я, фізичної форми та можливостей організму, а з іншої сторони – комерційні послуги, що пов'язані із фізичною культурою та спортом, з відповідними платними послугами, що і забезпечують економічну можливість реалізації власне, фізкультурних та спортивних досягнень.

11. Для ведення професійної діяльності, логічне передбачити необхідність створення спортивних клубів, які є суб'єктом організації діяльності спортсменів-

професіоналів, устами яких передбачають той чи інший вид діяльності у відповідності до рішень його засновників. Слід визнати, що значною частиною діяльності такого клубу є здійснення саме комерційної діяльності або спортивної діяльності, з метою отримання прибутку.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Заїченко Л.І. Предмет господарсько-правового регулювання у сфері відносин фізкультури та спорту / Л.І. Заїченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Економічна теорія та право». – 2012. – № 1(8). – С. 193-200.

2. Заїченко Л.І. Систематизація суспільних відносин у сфері фізкультури та спорту (господарсько-правовий аспект) / Л.І. Заїченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Економічна теорія та право». – 2012. – № 4(11). – С. 103-111.

3. Заїченко Л.І. Модернізація законодавства України у сфері фізкультури і спорту: господарсько-правові аспекти / Л.І. Заїченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Економічна теорія та право». – 2013. – № 2(13). – С. 174-181.

4. Заїченко Л.І. Комерціалізація спортивних відносин: завдання господарсько-правового забезпечення / Л.І. Заїченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Економічна теорія та право». – 2013. – № 3(14). – С. 118-125.

5. Заїченко Л.І. Спортивний клуб в системі координат організаційно-правових форм господарських організацій / Л.І. Заїченко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Економічна теорія та право». – 2014. – № 4(19) – С. 200-215.

6. Заїченко Л. Коммерциализация спортивных отношений: проблема правового статуса спортивного клуба / Л.И. Заиченко // Legal si viata (г. Кишинев, Республика Молдова). – 2015. – № 3/3 (279). – С. 24-28.

7. Заїченко Л.І. Некомерційне господарювання: місце та правові форми діяльності спортивних клубів / Л.І. Заїченко // Проект інноваційного кодексу України як новий етап розвитку нормотворення в інноваційній сфері: матер. наук.-практ. конф. м. Харків, 14 червня 2011 р. – Х.: «ФІНН», 2011. – С.225-229.

8. Заїченко Л.І. Законодавче забезпечення відносин в сфері фізкультури та спорту (проблема предмету регулювання) / Л.І. Заїченко // Шляхи формування національної інноваційної системи та удосконалення інноваційного законодавства: матер. Всеукр. наук.-практ. конф., м. Харків, 11 лист. 2011 р. – Х.: НДІ ПЗІР, 2011. – С. 236-241.

9. Заїченко Л.І. Законодавчий досвід регулювання відносин в сфері фізкультури і спорту / Л.І. Заїченко // Процеси економічної глобалізації та напрями модернізації правового господарського порядку в Україні: матер. круглого столу, м. Харків, 26 квіт. 2012 р. – Х.: Юрайт, 2012. – С. 154-158.

10. Заїченко Л.І. Щодо питання формування спортивного законодавства і спортивного права / Л.І. Заїченко // Юридична осінь 2012 року: зб. тез доповід. та наук. повідомл. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та здобув., 13 лист. 2012

р., – Х.: Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Я. Мудрого», 2012 – С. 245-248.

11. Заїченко Л.І. Касаємо вопроса финансирования спортивных клубов / Л.І. Заїченко // Юридична осінь 2014 року: зб. тез доповід. та наук. повідомл. Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених., 14 лист. 2015 р., – Х.: Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого, 2014. – С.216-220.

12. Заїченко Л.І. Спортивний бізнес в системі господарсько-правових відносин / Л.І. Заїченко // Господарсько-правова політика в умовах загрози державному суверенітету України: зб. матер. круглого столу, 9 груд. 2014 р., м. Полтава, – Полтава: ТОВ «Фірма «Техсервіс», 2015. – С. 43-45.

13. Заїченко Л.І. Спортивний клуб в умовах комерціалізації: організаційно-правова форма: [Наукова доповідь] / Л.І. Заїченко – Х: Юрайт, 2015. – 144 с.

АНОТАЦІЯ

Заїченко Л. І. Спортивний клуб в системі господарсько-правових відносин. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.04 – господарське право; господарсько-процесуальне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2015.

Дисертація є самостійним і завершеним науковим дослідженням, містить нові теоретично обґрунтовані результати, які в сукупності розв'язують наукове завдання, що полягає в розробці наукових теоретичних підходів та конкретних правових заходів господарського-правового забезпечення діяльності спортивних клубів.

У роботі обґрунтовано тезу про те, що діяльність в сфері фізичної культури і в сфері спорту може здійснюватися і на господарських, і на громадських засадах, що потребує розподілу законодавчого їх регулювання на принципово різних правових режимах.

Автором встановлено, що спортивна діяльність у порівнянні із фізкультурною діяльністю передбачає безпосередньо своєю метою підготовку до здійснення та, власне, здійснення спортивних досягнень, що відповідно кваліфікуються та фіксуються в процесі змагань, а тому за своїм суспільним значенням та природою передбачає суттєво більш складний та суперечливий комплекс суспільних інтересів, а відтак вимагає більш деталізованого та всебічного правового забезпечення, окремої правової та законодавчої інституалізації у формі спортивного права.

У дослідженні з'ясовані напрямки комерціалізації спортивних відносин, що мають бути суттєво вдосконаленими.

Ключові слова: спортивний клуб, господарсько-правові відносини, спорт, фізична культура, спортивне право.

АННОТАЦИЯ

Заиченко Л. И. Спортивный клуб в системе хозяйственно-правовых отношений. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.04 – хозяйственное право; арбитражный процесс. –

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2015.

Диссертация является самостоятельным и завершенным научным исследованием, содержит новые теоретически обоснованные результаты, которые в совокупности решают научную задачу по разработке теоретических подходов и конкретных правовых мер хозяйственного обеспечения деятельности спортивных клубов.

Диссертационная работа посвящена правовой характеристике деятельности в сфере спортивных отношений, изучению спорта как вида общественной деятельности и сферы общественных отношений. Рассмотрены формы деятельности в сфере спорта, которые имеют хозяйственно-правовое содержание. Проанализировано законодательное регулирование отношений в сфере спортивной деятельности.

В работе обоснован тезис о том, что деятельность в сфере физической культуры и спорта может осуществляться как на хозяйственных, так и на общественных началах, что требует распределения их законодательного регулирования на принципиально различные правовые режимы.

Автором установлено, что спортивная деятельность в отличие от физкультурной непосредственно своей целью имеет подготовку к осуществлению и, собственно, осуществление спортивных достижений, которые соответственно квалифицируются и фиксируются в процессе соревнований, а потому по своему общественному значению и природе предполагает существенно более сложный и противоречивый комплекс общественных интересов, а следовательно требует более детального и всестороннего правового обеспечения, отдельный правовой и законодательной институционализации в форме спортивного права.

Обосновано, что формирование спортивного права, как подсистемы норм, имеющих большое общественно-правовое и общественно-экономическое значение, должно базироваться на четком логическом и юридически обоснованном и согласованном понятийном аппарате, а также регламентировать политику государства в сфере физкультуры и спорта, государственное регулирование спортивной деятельности и т.д.

Спортивный клуб рассмотрен как субъект хозяйственно-правовых отношений, определена правовая характеристика субъектов хозяйственного права в сфере спортивной деятельности. Предложены варианты организационно-правовой формы спортивного клуба как субъекта спортивного права, выделены ее особенности.

Установлено, что коммерциализация спортивных отношений происходит по следующим направлениям: а) коммерциализация деятельности по подготовке спортсменов к осуществлению спортивных достижений; б) коммерциализация деятельности по организации и проведению спортивных соревнований, включая продажу прав на трансляцию и размещение рекламы; в) коммерциализация отношений участия спортсменов-профессионалов в спортивных соревнованиях, включая их трансфер между спортивными клубами; г) коммерциализация услуг, связанных с использованием имущества спортивных клубов и профессионального опыта персонала для занятий физической культурой и лечебно-медицинской реабилитации с привлечением широкого круга потребителей; д) систематическое

получение доходов от передачи прав на средства индивидуализации субъектов спортивной деятельности, прав аренды соответствующих помещений и оборудования; е) хозяйственная деятельность, связанная с собственным производством и реализацией товаров спортивного и физкультурного назначения. В исследовании выяснены направления коммерциализации спортивных отношений, которые должны быть существенно усовершенствованным.

Обоснован доктринальный подход, согласно которому спортивный клуб может быть участником отношений хозяйствования в сфере спортивной деятельности как субъект хозяйствования, в организационно-правовой форме предприятия унитарного или корпоративного типа, наделен специальной правосубъектностью, деятельность которого должна быть направлена непосредственно на получение спортсменами спортивных достижений, а также использование имущества, оказание услуг и производство товаров спортивного назначения с целью получения прибыли или достижения социальных результатов без такой цели.

Ключевые слова: спортивный клуб, хозяйственно-правовые отношения, спорт, физическая культура, спортивное право.

SUMMARY

Zaichenko L. I. Sports club in the system of economic-legal relations. – On the right of manuscript.

The thesis for PhD in Law degree, speciality 12.00.04 – economic law, economic and procedural law. – Yaroslav Mudryi National Law University, The Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2015.

Thesis is an independent and complete scientific research, includes new theoretically sound results that collectively solve scientific problems, which is to develop a scientific theoretical approaches and specific legal measures to ensure the economic activities of sports clubs.

The thesis that activity in the sphere of physical culture and in the sphere of sport can be carried out and on economic, and on the public beginnings, that needs distributing of their legislative adjusting on the on principle different legal modes was proved.

The author found that the sporting activity in comparison with the athletic activity involves directly aimed at preparing for the implementation of and, in fact, the implementation of sporting achievements, respectively, qualified and committed in the course of the competition, but because of its social value and nature requires much more complex and contradictory set of social interests, and therefore requires a more detailed and comprehensive legal provision, in particular, requires a separate legal and legislative institutionalization as sports law.

The study clarified the direction of commercialization of sports relations, must be significantly improved.

Key words: sports club, economic legal relations, sports, physical culture, sports law.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук,
доцент Барахтян Н.В.

Підписано до друку 05.11. 2015. Формат 60x90 1/16
Папір офсетний. Віддруковано на різнографі.
Умовн. друк. арк. 0,7. Облік.-вид.арк. 0,9.
Тираж 100 прим. Зам. № 1392

Друкарня
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська,77